

זכויות אדם מאז הסכמי אוסלו :

תמונת מצב

דצמבר 1996

דו"ח משותף של :

הקבוצה הפלסטינית
לפיקוח על זכויות האדם

בצלם

מרכז המידע הישראלי
לזכויות האדם בשטחים

הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם

הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם הוקמה בשנת 1996 במטרה להגן על זכויות האדם בפלסטין תחת המציאות שנוצרה עם הקמת הרשות הלאומית הפלסטינית. הקבוצה עוסקת בפעילות צבורית למען נפגעי הפרות זכויות האדם מטעם ישראל והרשות הלאומית הפלסטינית.

ת.ד. 19918, ירושלים 91198
טל': 02-6262463, פקס: 02-6262378
e-mail: eid4hr@aquanet.co.il

בצלם - מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

בצלם הוא ארגון זכויות אדם עצמאי שהוקם בשנת 1989 במטרה לתעד את הפרות זכויות האדם בשטחים ולהביאן לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב. ממצאי בצלם מבוססים על עבודת שטח ותחקירים עצמאיים וכן על מקורות רשמיים, עתונות, ונתוני ארגוני זכויות אדם ישראליים, פלסטיניים ובינלאומיים.

עמק רפאים 43, ירושלים 93141
טל': 5617271, פקס: 02-5610756
e-mail: btselem@actcom.co.il
אתר אינטרנט: <http://www.btselem.org>

מבוא

הסכמי אוסלו מחייבים הן את הרשות הלאומית הפלסטינית והן את ישראל לכבד את זכויות האדם. על-פי סעיף 19 בהסכם אוסלו ב':

ישראל והמועצה [של הרשות הלאומית הפלסטינית] יפעילו את סמכויותיהן ותחומי האחריות שלהן תוך כיבוד נורמות ועקרונות בינלאומיים מקובלים בנוגע לזכויות האדם ולשלטון החוק.

בדומה לכך, סעיף 11(1) בנספח 1 להסכם אוסלו ב', שעניינו התנהגותם של כוחות הביטחון, קובע כי:

בכפוף להוראות ההסכם, המשטרה הפלסטינית והכוחות הצבאיים הישראליים יפעילו את סמכויותיהם על-פי הסכם זה תוך כיבוד נורמות ועקרונות בינלאומיים מקובלים בנוגע לזכויות אדם ולשלטון החוק, וינחו על-ידי הצורך להגן על הציבור, לשמור על כבוד האדם ולהמנע מהטרדה.

סעיפים אחרים, הנוגעים בעיקר להתחייבויות שנטלה על עצמה ישראל, עוסקים אף הם בהיבטים שונים של זכויות האדם.

דו"ח זה סוקר את מדיניותן של שתי הרשויות כלפי זכויות האדם בשטחים מאז החל ביצועם של הסכמי אוסלו. מן הדו"ח עולה תמונה עגומה, לפיה גם ישראל וגם הרשות הלאומית הפלסטינית אחראיות להפרות קשות ונרחבות של זכויות האדם, ובהן הזכויות הבסיסיות ביותר.

דו"ח זה הוא פרויקט משותף: החלק העוסק בהפרות זכויות אדם מצד ישראל נכתב על-ידי בצלם, והחלק העוסק בהפרות זכויות אדם מצד הרשות הפלסטינית הלאומית נכתב בידי הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם.

הפרות זכויות אדם על-ידי ישראל*

על-פי מסמך שפרסמה ממשלת ישראל ב-25 באוקטובר 1996, היא רואה בהפרות זכויות אדם מצד הרשות הלאומית הפלסטינית "הפרות חמורות ביותר" של הסכמי אוסלו. בכך קבעה ממשלת ישראל כי כיבוד זכויות אדם מהווה נדבך חשוב בהסכמים אלו, ואנו מברכים על כך.

עם זאת, הסכמי אוסלו מחייבים את הרשות הלאומית הפלסטינית (הרל"פ) ואת ישראל במידה שווה. לפיכך, מן הראוי שממשלת ישראל תפעל בדחיפות לשים קץ להפרות זכויות אדם גם מצידה היא.

ישראל פוגעת באופן שיטתי בזכויות אדם בשטחים בתחומים שונים ובכך היא מפרה את התחייבויותיה בהסכמי אוסלו, בנוסף להתחייבויותיה בהסכמים בינלאומיים העוסקים בזכויות אדם.

סעיפים בהסכמי אוסלו בתחום זכויות האדם שישראל מפרה

- א. הסעיפים הנוגעים מפורשות לזכויות אדם - ר' במבוא.
- ב. סעיפים העוסקים בנושאים ספציפיים בתחום זכויות האדם:
  - סעיף 10 לנספח 1:

יהיה מעבר בטוח בין רצועת עזה לגדה המערבית לתנועת אנשים, כלי-רכב וסחורות.

- סעיף 11 בפרק 2:

שני הצדדים רואים את הגדה המערבית ואת רצועת עזה כיחידה טריטוריאלית אחת, ששלמותה ומעמדה ישומרו במהלך תקופת הביניים.

- סעיף 28(11) לנספח 3:

... לצד הפלסטיני ניתנת הזכות, עם אישור מוקדם של ישראל, להעניק תושבות קבע בגדה המערבית וברצועת עזה ... (ב) לבני זוג וילדים של תושבים פלסטינים; (ג) ולאנשים אחרים, מסיבות הומניטריות, במטרה לקדם ולשפר איחוד משפחות.

- סעיף 31(5) בפרק 5:

המשא ומתן בנוגע למעמד הקבע ... יכסה את יתר הנושאים, כולל: ירושלים, פליטים, התנחלויות ...".

- סעיף 31(7) בפרק 5:

אף צד לא ייזום או ינקוט בכל צעד שעשוי לשנות את מעמדה של הגדה המערבית ורצועת עזה טרם התוצאה של השיחות בדבר הסדר הקבע.

* החלק הזה נכתב על ידי בצלם.

איסור על עינויים

לא יועמד אדם בפני עינויים, או בפני יחס או עונש אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים. סעיף 7(1), האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות

אין להאחז בניסיונות חריגות כלשהן, בין אם מצב מלחמה או איום במלחמה, אי-יציבות פוליטית פנימית או כל מצב חרום אחר, כצידוק לעינויים.

סעיף 2(2), האמנה נגד עינויים¹

א. מדיניות ישראל

חוקרי השב"כ נוקטים כלפי נחקרים פלסטינים באמצעים המהווים עינויים על-פי כל אמת-מידה בינלאומית. אלה כוללים מניעת שינה, קשירות בתנחות מכאיבות וכיסוי הראש בשק, אילוץ הנחקר לכרוע על בהונות רגליו, השפלות ואיומים, ו"טלטולים".

מנתוני היועץ המשפטי לממשלה עולה כי בין 1987 ל-1994 חקר השב"כ למעלה מ-23,000 פלסטינים. על-פי נתונים שמסר ראש הממשלה המנחה יצחק רבין, "טולטלו" כ-8,000 פלסטינים עד אמצע 1995.

הוועדה נגד עינויים של האו"ם, הממונה על ביצוע האמנה נגד עינויים ופירושה, קבעה כבר ב-1994 כי התרת "לחץ פיסי מתון" הינה "בלתי מקובלת לחלוטין" עליה.

במספר מקרים התיר בג"צ לשב"כ להשתמש באמצעי עינויים שונים, המנוגדים ללשון החוק הישראלי, בעילה כי החוקרים מוגנים על-ידי "הגנת הצורך" (ר' דו"חות בצלם בנושא עינויים). בעקבות החלטת בג"צ בעניין חמדאן ב-14.11.96, שהתירה שימוש בכוח פיסי בחקירתו באותה עילה, פירסמה ועדת האו"ם הודעה מיוחדת, הקובעת כי החלטה זו "מנוגדת למסקנות הוועדה", וכי "למרות כל החלטה משפטית, לא ייתכנו נסיבות המצדיקות עינויים".

ב. המלצות

נוכח עמדה חד-משמעית זו, ומכיוון שגם גרימת סבל לנחקר באישור הרשויות מהווה עינויים, הרי שגם אם קיימת, על פי פסיקות בג"צ, פירצה בחוק הישראלי המאפשרת עינויים תחת "הגנת הצורך", אין הדבר גורע מאחריותה של הממשלה לעינויים שהיא נוקטת. חובה על ממשלת ישראל להפסיק, אחת ולתמיד, את השימוש בעינויים. על הממשלה והכנסת לשנות את החוק, כך שיעלה בקנה אחד עם התחייבויותיה הבינלאומיות של ישראל, ויאסור עינויים בכל נסיבות שהן.

חופש תנועה

אדם הנמצא כחוק בתוך שטחה של מדינה זכותו, בתוך שטח זה, לנוע ולבחור את מקום מגוריו באורח חופשי.
סעיף 12(1), האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות

א. מדיניות ישראל

על הפלסטינים תושבי השטחים מוטלות הגבלות תנועה חמורות, אשר מונעות ממרביתם מעבר בין רצועת עזה לגדה המערבית וכניסה למזרח ירושלים וישראל. לעתים מטילה ישראל סגר מוחלט ולא מאפשרת לאיש לצאת מהשטחים. במספר מקרים הוטל סגר פנימי על הגדה, שמנע מתושביה יציאה מתחומי יישוביהם.

אף שכבר בהסכם קהיר מ-1994 התחייבה ישראל לאפשר מעבר בטוח בין רצועת עזה לגדה המערבית, טרם נפתח מעבר זה. התוצאה היא ניתוק כמעט מוחלט בין הרצועה והגדה, המוגדרות בהסכם אוסלו ב' כיחידה טריטוריאלית אחת.

ישראל מתעלמת מכך שעל-פי המשפט הבינלאומי והקהילה הבינלאומית, מעמדה של מזרח ירושלים זהה לזה של שאר חלקי הגדה, והיא מהווה את המרכז הרפואי, הכלכלי, הדתי והחינוכי בשטחים. הניתוק המלאכותי שגזרה ישראל על מזרח ירושלים משאר הגדה באמצעות הסגר, פוגע קשות בחיי התושבים הפלסטינים.

הגבלות התנועה, ובעיקר הסגר, פוגעות בכל תחומי החיים של האוכלוסייה הפלסטינית, וגורמות בין היתר לשלילת מקורות פרנסה, פגיעה בחולים, נתק בין בני משפחה, ופגיעה בכלכלה.

ההגבלות המוטלות על תנועת חולים וצוותים רפואיים גרמו לא אחת לעיכוב טיפול רפואי, כולל במקרים קשים ודחופים. מהמידע שברשותנו, במהלך התקופה הראשונה של הסגר הטוטאלי שהוטל בפברואר 1996, לפחות תשעה בני אדם נפטרו לאחר שהטיפול בהם נדחה בשל עיכובם במחסומי צה"ל.

ב. המלצות

על ישראל לאפשר לפלסטינים חופש תנועה מלא בין אזורים שונים בשטחים, כולל מזרח-ירושלים. בעיקר עליה להקפיד על מתן גישה למתקנים רפואיים עבור צוותי רפואה וחולים, גם בעת סגר.

אכיפת חוק

כל בני אנוש שווים בפני החוק וזכאים, בלא כל הפליה, להגנה שווה מטעם החוק. לעניין זה יאסור החוק כל הפליה ויבטיח לכל בני אנוש הגנה שווה ויעילה בפני כל הפליה, במיוחד בשל טעמי גזע, צבע, מין, לשון, דת, דעה מדינית או אחרת, מוצא לאומי או חברתי, רכוש, ייחוס או מעמד אחר.

סעיף 26, האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות²

א. מדיניות ישראל

כאשר יש פגיעה של פלסטינים באזרחים ישראלים, נוקטות הרשויות בכל האמצעים, בהם כאלה המהווים הפרה בוטה של זכויות האדם, כדי לעצור את החשודים ולהעמידם לדין. לעומת זאת נוטות הרשויות הישראליות להקל ראש בגילויי אלימות נגד תושבים פלסטינים בשטחים, הן מצד אזרחים ישראלים והן מצד אנשי כוחות הביטחון. בעקבות כך נוקטות הרשויות כלפי מבצעי האלימות במדיניות של סלחנות, פשרנות ואי-מיצוי הדין. בכך מפרה ישראל את חובתה לאכוף את החוק ולהגן על חייהם, רכושם וזכויותיהם של כל התושבים שבשליטתה, שעל ביטחונם היא מופקדת.

ב. המלצות

על הרשויות האחראיות לאכיפת החוק - המשטרה, הצבא והמערכת המשפטית, ליישם אכיפת חוק נחרצת וחסרת פשרות, אך גם שוויונית והוגנת - שתאפשר שמירה על שלומם ובטחונם של כל תושבי השטחים, ישראלים ופלסטינים, ללא אפליה ומשוא פנים.

התנחלויות

המעצמה הכובשת לא תגרש ולא תעביר חלקים מאוכלוסייתה האזרחית שלה לשטח שנכבש על ידה.

סעיף 49, אמנת ג'נווה

איסור על החרמת רכוש פרטי.

סעיף 46, תקנות האג³

א. מדיניות ישראל

מאז 1967 הפקיעה ישראל מאות אלפי דונמים מידי הציבור הפלסטיני בשטחים, והקימה עליהם יישובי קבע אזרחיים בהם הושיבה יהודים אזרחי ישראל, על-מנת לשנות את המצב הדמוגרפי בשטחים ולהשיג מטרות פוליטיות. במהלך יישום הסכמי הביניים הופקעו אלפי דונמים נוספים בכדי לסלול "כבישים עוקפים" שמיועדים לצרכי המתנחלים.

על-פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 1995 היו בשטחים 136 התנחלויות, בהם מתגוררים כ-138,000 נפש. רובן המכריע של ההתנחלויות הוקמו ישירות על-ידי ממשלות ישראל השונות וכולן זכו לתמיכה ממשלתית בהקמת תשתיות, בבנייה, בהקמת מוסדות ציבור וכיוצא באלה.

ישראל יצרה בשטחים שתי אוכלוסיות עם שתי מערכות חוקים ותשתית נפרדות, כשאוכלוסיה אחת (המתנחלים) נהנית משירותים נאותים ומזכויות מלאות, והשניה (הפלסטינים) משוללת זכויות יסוד ומוגבלת בצורות שונות.

ב. המלצות

עתידין של ההתנחלויות הקיימות צריך להיקבע במסגרת הסכם בין הצדדים. עד להסכם כזה, על צה"ל, כצבא כובש, לפעול בהתאם להוראות המשפט ההומניטרי הבינלאומי האוסר על הקמת התנחלויות בשטח הכבוש. יש להפסיק לאלתר הפקעת אדמות, הרחבת התנחלויות, הקמת התנחלויות חדשות וסלילת כבישים עוקפים.

זכויותיהם של תושבי מזרח ירושלים

החוק יאסור כל הפליה ויבטיח לכל בני אנוש הגנה שווה ויעילה בפני כל הפליה, במיוחד בשל טעמי גזע, צבע, מין, לשון, דת, דעה מדינית או אחרת, מוצא לאומי או חברתי, רכוש, ייחוס או מעמד אחר.

סעיף 26, האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות⁴

א. מדיניות ישראל

מאז סיפוח מזרח ירושלים ב-1967 נוקטת ישראל מדיניות של אפליה מכוונת ושיטתית כנגד האוכלוסיה הפלסטינית בעיר, בעיקר בכל הנוגע להפקעת קרקעות, תכנון ובנייה, והחרמת זכות התושבות. מטרת אפליה זו הינה יצירת מציאות דמוגרפית וגיאוגרפית שתסכל כל ניסיון עתידי לערער על הריבונות הישראלית במזרח ירושלים.

תכנון ובנייה: מאז 1967 הפקיעה ישראל למעלה משליש השטח של מזרח ירושלים (כ-23,500 דונם). רוב הקרקעות היו בבעלות ערבית פרטית. על שטח זה נבנו קרוב ל-40,000 יחידות דיור לאוכלוסיה היהודית, ואף לא יחידה אחת עבור הפלסטינים. בו בזמן ישראל נמנעת מלתכנן ולקדם תכניות פיתוח לאזורי המגורים הפלסטיניים, מגבילה מאוד מתן אישורי בנייה והורסת בתים שניבנו ללא רישיון. בשל מדיניות זו צפיפות הדיור במיגזר הפלסטיני גבוהה כיום ב-100% מזו שבמגזר היהודי בעיר (פער כפול מזה שהיה ב-1967), וקיים מחסור של למעלה מ-20,000 יחידות דיור בקרב האוכלוסיה הפלסטינית.

תושבות: ישראל העניקה לתושבי מזרח ירושלים הפלסטינים מעמד מישפטי של תושבים, שניתן להחרמה על-פי שיקול דעתו של משרד הפנים. מאז מרץ '94 - וביתר שאת בחודשים האחרונים - מבצע משרד הפנים גל של החרמת תעודות זהות מתושבי מזרח ירושלים שלטענתו העבירו את מרכז חייהם אל מחוץ לתחומי העיר. כך, תושב שיוצא ללימודים בחו"ל למספר שנים; תושב שקיבל אזרחות זרה או תושב שהשתקע בעזה או ירדן, מאבד לעולמים את זכותו להתגורר בירושלים, מבלי שתינתן לו אפשרות לערער על ההחלטה. הוא

הדין אף לגבי תושבים שעברו להתגורר בפרברי ירושלים. רבים מהם עשו זאת בשל סירוב העיריה לתת להם אישורי בנייה בגבולות העיר, או משום שנישאו לפלסטינים תושבי הגדה (ר' "שלמות המשפחה" בהמשך).

ב. המלצות

- על ישראל לתת מעמד של תושבות קבע שאיננה בת הפקעה לפלסטינים תושבי מזרח-ירושלים - כולל לאלה שתושבותם בעיר נשללה.
- על ישראל להקצות קרקעות ולהכין תכניות מיתאר לשכונות הפלסטיניות במזרח ירושלים, אשר ייתנו מענה הולם לצרכי הדיור של האוכלוסיה.
- עד ההחלטה על הסדר הקבע, על ישראל לפעול במזרח ירושלים - כפי שעליה לפעול בשאר השטחים - בהתאם להוראות המשפט ההומניטרי הבינלאומי האוסר על הקמת התנחלויות בשטח הכבוש.

איסור על מעצרים שרירותיים

לא יהיה אדם נתון במעצר או במאסר שרירותיים.
סעיף 9(1), האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות

א. מדיניות ישראל

על-פי נתוני צה"ל, ב- 25.12.96 במעצר מינהלי 267 פלסטינים ואזרח ישראלי יהודי אחד. המשפט ההומניטרי הבינלאומי מאפשר אמנם ביצוע של מעצר כזה, אך זאת רק כאמצעי מניעתי ובמקרים נדירים בהם קיימים "טעמי הכרח של בטחון". ישראל, לעומת זאת, משתמשת באמצעי זה באופן גורף ולעתים קרובות נוקטת במעצר מינהלי לצרכי ענישה או כתחליף להעמדה לדין כאשר אין בידה ראיות מספיקות. מאז תחילת האינתיפאדה הוצאו למעלה מ-15,000 צווי מעצר מינהלי כנגד פלסטינים בשטחים. לאחרונה גובר החשש שייעשה שימוש גורף באמצעי המעצר המינהלי כנגד פעילי ימין מקרב המתנחלים.

ב. המלצות

על השלטונות להעמיד לדין אנשים שיש כנגדם ראיות לכאורה שעברו על החוק, ולשחרר אנשים שאין כנגדם חשדות כאלה. רק במקרים בהם קיים חשש מוצק שאדם ספציפי עלול לסכן את ביטחון האזור ואין אפשרות לסכל סכנה זו אלא בהגבלה מינהלית של חופש התנועה שלו, יש לשקול הפעלת אמצעים מינהליים. גם אז, יש להפעיל אמצעים מינהליים מצומצמים יותר, כגון מעצר בית, ולהפעילם לתקופה מוגבלת ומוגדרת בלבד.

שלמות המשפחה

בקשותיהם של ילד או של הוריו להיכנס למדינה חברה או לצאת ממנה לשם איחוד משפחות יטופלו בידי מדינות חברות באופן חיובי, אנושי ומזורז.

סעיף 10(1), האמנה בדבר זכויות הילד⁵

א. מדיניות ישראל

בשטחים (מלבד מזרח ירושלים): מאז אוגוסט 1993 מכירה ישראל בזכותם של תושבי השטחים לאיחוד משפחות עם בני זוגם וילדיהם. עם זאת, המדיניות של ישראל בנושא מאז, היא לאשר בקשות לאיחוד משפחות בהתאם למיכסה שנתית מצומצמת שאינה עונה על צרכי האוכלוסיה. הבקשות מטופלות בתהליך ביורוקרטי מסורבל, הכרוך לעתים קרובות בהמתנה של שנים, במהלך נותרים בני המשפחה פרודים.

גם לאחר החתימה על הסכם אוסלו ב', שהעביר לידי הפלסטינים את הסמכות המינהלית לטפל בבקשות לאיחוד משפחות בשטחים, נותרה בידי ישראל הסמכות העליונה להכריע אם לאשר או לדחות את הבקשות. גם המיכסה המוגבלת נותרה בעינה. עם זאת, עד היום, שנה לאחר תחילת יישום ההסכם, לא הגיעו הצד הישראלי והפלסטיני להסכמה בנוגע לקביעת הנהלים לטיפול בבקשות לאיחוד משפחות, בשל סירובה של ישראל להתאים את המיכסה השנתית לצרכי האוכלוסיה.

תוצאת המחלוקת היא קיפאון כמעט מוחלט בנושא: מאז העברת הסמכויות כמעט לא אושרו בקשות לאיחוד משפחות בשטחים; בקשות רבות שמגישים פלסטינים נערמות ואינן מטופלות; משפחות פלסטיניות מוסיפות לסבול מפירוד כפוי וממושך בין בני זוג ובין הורים לילדיהם.

במזרח ירושלים: בניגוד להתחייבות שנתן משרד הפנים בעקבות עתירה לבג"צ, אין הוא מתיר לבני זוג לא-ירושלמים של תושבי מזרח ירושלים להתגורר עימם בעיר כל עוד לא נענתה בקשתם לאיחוד משפחות. המתנה לתשובה כזו אורכת שנים. מאז הסגר המוחלט שהוטל על השטחים בפברואר 1996, לא יכולים תושבי שטחים הנשואים לתושבי מזרח ירושלים להכנס לעיר. זאת למרות "נוהל משפחות חצויות" שהעניק היתרי כניסה לעיר ושהייה בה למשפחות כאלה קודם לכן.

במקרים רבים נשללת זכות התושבות מתושבי מזרח ירושלים שנישאו לתושבי השטחים ועברו להתגורר איתם מחוץ לגבולות העיר.

ב. המלצות

על ישראל לקבוע, בהסכמה עם הרשות הפלסטינית, נהלים שיאפשרו לכל תושבי השטחים הפלסטינים לזכות תוך זמן קצר באיחוד משפחות עם בני/בנות זוג/ם ועם ילדיהם, ולנהל חיי משפחה תקינים ומלאים בשטחים.

כמו כן, על ישראל להעניק מעמד של תושבי קבע לבני/בנות זוג וילדים של תושבי מזרח ירושלים הפלסטינים.

איסור על ענישה קולקטיווית

שום מוגן לא ייענש על עבירה שלא עבר אותה בעצמו. עונשים קיבוציים וכן כל אמצעי הפחדה או אימתנות אסורים.

סעיף 33, אמנת ג'נווה הרביעית⁶

א. מדיניות ישראל

במדיניותה בשטחים נוקטת ישראל באמצעים שונים המהווים ענישה קולקטיווית. כך נוהגת ישראל להרוס ולאטום בתים בהם מתגוררים פלסטינים החשודים על ידה בנטילת חלק במעשי אלימות. מאז תחילת האינתיפאדה הרסה ישראל בנסיבות כאלה למעלה מ-440 בתים של פלסטינים ואטמה למעלה מ-300. בחודשים מרץ-אפריל 1996 נהרסו באופן כזה 11 בתים של משפחות שאחד מבניהן נחשד על-ידי ישראל בקשר לפיגועי ההתאבדות.

הריסות הבתים הותירו אלפי בני-אדם חפים מפשע, בהם ילדים רבים, מחוסרי קורת גג.

הריסות בתים של פלסטינים שכל "חטאם" הוא קירבת משפחה לחשודים במעשי אלימות מהווה ענישה קולקטיבית ומנוגדת למשפט הבינלאומי.

אמצעים אחרים כגון הגבלות תנועה גורפות וסגירת מוסדות חינוך מהווים גם הם ענישה קולקטיבית.

ב. המלצות

על ישראל להימנע מנקיטת צעדי ענישה כלפי אנשים חפים מפשע, כולל בני משפחותיהם, שכניהם וקהילותיהם של המעורבים במעשי אלימות, או של החשודים במעורבות כזו.

זכויות כלכליות

נהג בעל סכסוך כלפי מוגן בשיטות פיקוח הנוטלות ממנו את האפשרות לכלכל את עצמו, ובפרט, אם מנעו אדם כזה, מטעמי בטחון, מלמצוא עבודה בשכר בתנאים הוגנים, ידאג אותו בעל הסכסוך לכלכלתו ולכלכלת התלויים בו.

סעיף 39, אמנת ג'נווה⁷

א. מדיניות ישראל

עשרות-אלפי משפחות פלסטיניות בשטחים תלויות לפרנסתן בבן משפחה העובד בישראל. בעת החמרת הסגר מנועים עובדים אלה מלהגיע למקום עבודתם, וחלה עליהם דרסטית ברמת האבטלה בשטחים.

למרות שבמהלך השנים שילמו פלסטינים רבים שעבדו בישראל דמי ביטוח לאומי בשיעור זהה לזה שמשלמים עובדים ישראלים, הרי שלא כמו האחרונים, לא זוכים העובדים הפלסטינים לאף הטבה סוציאלית בתמורה לתשלום, זאת משום שחוק הביטוח הלאומי מעניק זכויות סוציאליות רק לתושבי ישראל. כך למשל, ישראל אינה דואגת למתן פיצוי לעובדים שהסגר מונע את פרנסתם, והיא מסרבת לשלם להם דמי אבטלה.

ב. המלצות

חובתה של ישראל לדאוג באופן מיידי למקורות פרנסה חלופיים לפלסטינים שהכנסתם נשללה בשל הסגר, שיבטיחו להם רמת קיום סבירה.

כמו כן, על ישראל לשלם דמי-אבטלה ולהבטיח זכויות סוציאליות אחרות לעובדים הפלסטינים ששילמו במהלך השנים את דמי הביטוח הלאומי.

הזכות לחינוך

מדינות שהן צד באמנה זו מכירות בזכות כל אדם לחינוך.

סעיף 13(1) לאמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות

א. מדיניות ישראל

ישראל מסרבת באופן גורף להתיר לכ-1,200 הסטודנטים מעזה הלומדים באוניברסיטאות בגדה המערבית, לעבור בשטח ישראל ולשהות בגדה לצורך לימודיהם. ישראל נוהגת לסגור מוסדות חינוך ורווחה לחודשים ארוכים בשל הזדהותם לכאורה עם תנועות איסלאמיות. צעד זה נעשה מבלי שמעורבות המוסד במעשים בלתי חוקיים הוכחה בפני ערכאה שיפוטית. בכך מהווה סגירת המוסדות ענישה קולקטיבית, הפוגעת בזכות לחינוך. במרץ 1996 סגרו כוחות הביטחון לחצי שנה שבעה מוסדות חינוך, בהם אוניברסיטאות ומכללות. אוניברסיטת חברון שנסגרה אז נפתחה רק ב-28.12.96, לאחר שהיתה סגורה במשך למעלה מתשעה חודשים.

ב. המלצות

על ממשלת ישראל לאפשר לסטודנטים הפלסטינים מעבר מרצועת עזה לגדה, על-מנת שיוכלו לממש את זכותם לחינוך. כמו כן, על ישראל להימנע מסגירה שרירותית של מוסדות חינוך.

- תקנות האג מהוות חלק מהמשפט המינהגי הבינלאומי, המחייב את כל מדינות העולם.
- אמנת ג'נווה אושררה על-ידי ישראל ביולי 1951.
- האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות אושררה על-ידי ישראל באוגוסט 1991.
- האמנה בדבר זכויות הילד אושררה על-ידי ישראל באוגוסט 1991.
- האמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות אושררה על-ידי ישראל באוקטובר 1991.
- האמנה נגד עינויים אושררה על-ידי ישראל בנובמבר 1991.

הערות - סעיפים נוספים באמנות המחייבות את ישראל

1.
"לעניין אמנה זו, המונח 'עינויים', הוראתו מעשה אשר באמצעותו נגרם במכוון לאדם כאב או סבל חמור, פיזי או נפשי, במטרה להוציא ממנו או מאדם שלישי מידע ... או להפחידו או לכפות עליו דבר, במקרה שכאב או סבל כאמור נגרמים בידי או באישור או בהסכמה בשתיקה של עובד ציבור או אדם אחר הממלא תפקיד רשמי ...".
סעיף 1(1), האמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים

"אין להשתמש כלפי מוגנים בשום כפיה גופנית או מוסרית, ובפרט לשם השגת ידיעות מהם או מצד שלישי".

סעיף 31, אמנת ג'נווה הרביעית

"כל מדינה חברה תנקוט באמצעים יעילים, תחקייתיים, מנהליים, משפטיים או אחרים למניעת מעשי עינויים בכל שטח שבסמכותה השיפוטית".
סעיף 1(2), האמנה נגד עינויים

2.
מדינה שהיא צד באמנה זו מתחייבת להבטיח כי אם נפגעו זכויותיו וחירויותיו של אדם, תעמוד לו תרופה יעילה, אף-על-פי שאותה פגיעה בוצעה בידי אישים הפועלים בסמכות רשמית; ... להבטיח, כי הרשויות המוסמכות יכפו תרופות כאמור לשיוענקו".
סעיף 2(3), האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות

3.
"המדינה הכובשת נחשבת רק לנאמן ולנהנה של הבנינים הציבוריים, נכסי דלא נידי, יערות ומפעלים חקלאיים ... הנמצאים במדינה הכבושה. עליה לשמור על קרן הנכסים האלה ולנהלם לפי כללי טובת-ההנאה".
סעיף 55, תקנות האג

4.
"מדינות שהן צד לאמנה זו מכירות בזכות כל אדם לרמת חיים נאותה עבורו ועבור משפחתו, לרבות מזון, מלבושים ודיר נאותים, ולשיפור מתמיד בתנאי קיומו".
סעיף 11(1), לאמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות

"כל אדם זכאי לאזרחות".

סעיף 15, ההכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם

5. "המדינות החברות יבטיחו כי ילד לא יופרד מהוריו בניגוד לרצונם, אלא רק כאשר קובעות רשויות מוסמכות... כי הפרדה כאמור נדרשת למען טובת הילד..."
 סעיף 9(1), האמנה בדבר זכויות הילד

"לא יהא אדם נתון להתערבות שרירותית או בלתי חוקית בצנעת הפרט שלו, במשפחתו, בביתו".

סעיף 17, האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות

"יש להעניק הגנה וסיוע רחבים ככל האפשר למשפחה, שהיא יחידת היסוד הטבעית של החברה..."

סעיף 10(1), האמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות

6. "אסור למעצמה הכובשת להחריב נכסי מקרקעים או להשמיד נכסי מטלטלים..."
 סעיף 53, אמנת ג'נווה הרביעית

7. מדינות שהן צד באמנה זו מכירות בזכות לעבודה, הכוללת את זכותו של כל אדם להשיג אפשרות להשתכר למחייתו בעבודה שיבחר בה".
 סעיף 6(1), האמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות

"מדינות שהן צד באמנה זו מכירות בזכות כל אדם לרמת חיים נאותה עבורו ועבור משפחתו, לרבות מזון, מלבושים ודיור נאותים..."
 סעיף 11(1), לאמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות

הפרות זכויות האדם על-ידי הרשות הלאומית הפלסטינית*

הרשות הלאומית הפלסטינית (רל"פ) הוקמה במאי 1994. בשליטתה המלאה (שטח A) נמצאים כ-4% משטחי הגדה המערבית וכ-60% מרצועת עזה. כ-60% מן הפלסטינים תושבי השטחים נמצאים בשטחים שבשליטתה המלאה של הרשות.

במהלך 1996, הופרו זכויות האדם בשטחים שבשליטת הרשות הלאומית הפלסטינית באופן שיטתי, ובמקרים רבים מספור. מבצעים של מעצרים שרירותיים המוניים הביאו להחזקתם של מאות אנשים במעצר. כוחות הביטחון הפלסטיניים אחראים גם לעינויים של עצורים. עד היום, מתו עשרה עצירים במשמורת הרל"פ, רובם לאחר שעונו, ואחד מהם כתוצאה מירי של איש כוחות הביטחון הפלסטיניים. עצורים הועמדו לדין בבתי-משפט לביטחון המדינה, שההליכים בהם אינם עומדים בסטנדרטים מינימאליים של משפט הוגן. כך למשל, לרוב האנשים שנשפטו בבתי-משפט אלה לא נמסר מידע על ההאשמות נגדם טרם המשפט.

למרות התחייבותה הפומבית והחוזית של הרל"פ לפעול על-פי אמות-מידה של זכויות האדם, היא נמנעת מקיום חקירה ציבורית והוגנת בנוגע לחשדות להפרות זכויות האדם, ודבר זה תרם להתגברות הפרות. במהלך 1996 עצרו כוחות הביטחון הפלסטיניים שלושה פעילי זכויות אדם ועשרות עיתונאים פלסטינים בשל דעות שהביעו, דברים שכתבו וביקורת שמתחו על הרשות.

אנו מבינים היטב את הלחץ האדיר המופעל על הרשות מבחוץ, בפרט כשהמצב הפוליטי מיזדרדר. אולם, לחצים כאלה לא יוכלו לעולם להוות הצדקה למעצר שרירותי של מאות אנשים למשך ימים, שבועות ואף חודשים מבלי להביאם בפני בית משפט. כמו-כן, על-פי אמות המידה הבינלאומיות של זכויות האדם, שום נסיבות מיוחדות שהן אינן יכולות להצדיק עינויים.

על הרל"פ לנקוט לאלתר מספר צעדים על-מנת לטפל בהדרדרות במצב זכויות האדם ולחוקק ולאכוף חוקים שיבטיחו זכויות בסיסיות.

הטיוטא הרביעית של חוק היסוד של הרל"פ קובעת כי:

לכל אדם הזכות לחירות ולביטחון אישי. שום אדם לא יהיה נתון למעצר או מאסר שרירותי. לא תישלל חירותו של שום אדם אלא באופן המתבסס על ההליכים שנקבעו בחוק והעולה עימם בקנה אחד.

סעיף 113 של החוק הפלילי הירדני מ-1961 קובע כי:

אם נעצר הנאשם בהתאם לתנאי הצו והוחזק במעצר למעלה מ-24 שעות מבלי שנחקר על-ידי התובע או הובא בפניו בהתאם לכללי הסעיף הקודם ייחשב מעצרו למעשה שרירותי והפקיד האחראי יועמד לדין על העבירה של שלילת חירות שנקבעה בחוק העונשין.

מאז הקמתה של הרל"פ, טען התובע הכללי שלה כי היא פועלת בהתאם לחוק הירדני, כפי שחל בגדה המערבית בשנים 1948-1967. הוא הוסיף כי נהלי המעצר ברצועת עזה הם בהתאם לתקנות ההליך הפלילי, שהוצאו על-ידי המנדט הבריטי.

במהלך 1996 הובאו בפני בית-המשפט לביטחון המדינה רק 50 עצורים, אף שאנשים שנעצרו על רקע פוליטי נשפטים רק בפני בית-משפט זה, ובסך-הכל הוחזקו אותה שנה כ-1,000 עצורים כאלה. רבים מהם הוחזקו במעצר למשך חודשים, ולעתים קרובות נמנעו

* החלק הזה נכתב על ידי הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם.

מהם ביקורי משפחות. כאשר שוחררו, לא קיבלו כל מסמכים המאשרים את דבר מעצרים ושחרורם.

במספר מקרים, נערכו מעצרים המוניים של אנשים שנחשדו כפעילים איסלאמיים בעקבות לחצים מבחוץ, ובפרט מצד ישראל. רבים מן העצורים הללו הוחזקו במעצר למשך תקופות ארוכות.

כוחות הביטחון הפלסטיניים נוקטים בשיטה בלתי-חוקית של מעצר בני משפחה כבני-ערובה, לצורך הפעלת לחץ על החשודים ומשפחותיהם.

מבצע המעצרים ההמוניים הנרחב ביותר שנערך על-ידי הרל"פ היה במאוס 1996, בעקבות פיגועי ההתאבדות שבוצעו בישראל על-ידי החמאס והג'יהאד האיסלאמי ואשר כתוצאה מהם נהרגו 58 בני-אדם. במסגרת מבצע זה עצרה הרשות למעלה מ-1,200 אנשים שנחשדו בתמיכה בקבוצות אלה. מאות אנשים נוספים נעצרו על-ידי כוחות הביטחון הישראליים. רובם המכריע של העצורים הוחזקו מבלי שנקטו נגדם צעדים משפטיים כלשהם. פלסטיניים החיים בשטחים המוגדרים בהסכמי אוסלו כ"אזורי B" חשופים למעצרים מצד הרשות הלאומית הפלסטינית וישראל גם יחד. 150 מתוך 1,200 האנשים שנעצרו במבצע זה על-ידי הרשות מוחזקים עדיין במתקני הכליאה שלה.

עינויים והתעללות

סעיף 11 לטיוטא הרביעית של החוקה הפלסטינית קובע:

כל בני-האדם שווים מבחינת הכבוד האנושי. שום אדם לא יהיה נתון לעינויים או ליחס או עונש אכזרי, לא-אנושי או משפיל. בייחוד, לא יהיה שום אדם נתון, מבלי שיתן את הסכמתו מרצונו החופשי, לניסויים רפואיים או מדעיים. לא יינתן כל משקל לשום הצהרה או הודאה שנגבו תחת איום של עינויים או יחס אכזרי, לא-אנושי או משפיל.

עינוי עצירים במתקני המעצר בגדה המערבית וברצועת עזה עלול להפוך לשיטה. החשש שהביעו קרבנות של עינויים מפני פעולת נקם נגדם במידה ושמותיהם יפורסמו על-ידי ארגוני זכויות אדם - גבר במהלך השנה האחרונה, והוא קשור במידה רבה לשימוש ההולך וגדל בהתעללות ובעינויים.

שיטות העינויים המופעלות על עצירים שונות ממקרה למקרה. השיטות הנפוצות ביותר הן מניעת שינה וקשירה בתנחות מכאיבות. שיטות אלה דומות מאוד לשיטות אשר ישראל עושה בהן שימוש מזה שנים רבות נגד עצורים פלסטיניים ואשר זכו לאישורו של בית-המשפט הגבוה לצדק בישראל. קרבנות עינויים אישרו כי לעתים קרובות היו מעניהם פלסטיניים שהוחזקו ועונו בעבר במתקני כליאה ישראליים.

שיטות העינויים העיקריות הננקטות בידי כוחות הביטחון הפלסטיניים הן:

- א. מניעת שינה וקשירות בתנחות מכאיבות.
- ב. כוויות באמצעות סיגריות או מכשירים חשמליים.
- ג. תלייה בקרסוליים מן התקרה.
- ד. מלקות בכבלי חשמל ובמקלות, וכן בעיטות וחבטות אגרופ.
- ה. השפלות ואיומים.

הגענו למסקנות הבאות:

1. השימוש הנרחב ההולך וגובר בעינויים מתאפשר, בין היתר, בשל התקופה הממושכת בה נמנע מן העציר קשר עם העולם החיצון. בעבר, ניתן לבני משפחותיהם של עצירים פוליטיים לבקרים ימים ספורים לאחר שנעצרו. כיום הם נאלצים להמתין שבוע ואף יותר לביקור ראשון.

2. ענפי מערכת הביטחון הפלסטינית, ובהם המשטרה הפלסטינית, מנגנון הביטחון המסכל, שירותי הביטחון, המודיעין, חיל הים וכוח 17, נוקטים כולם בעינויים. בנוסף לכך נמנעים מפקדי הכוחות מלחקור מקרי עינויים המובאים לידיעתם.
3. הרשות הפלסטינית אינה נוקטת בצעדים כלשהם למניעת עינויים ואנשיה מתעלמים מתלונות שמגישים עצירים על עינויים. ההזנחה מצד הרשות מחזקת את ידיהם של המתעלמים ממקרי עינויים ומבטיחה כי העוסקים בעינויים לא יתנו על-כך את הדין. מענים מועמדים לדין רק במקרים שעוררו התעניינות תקשורתית רבה, או שבהם נחשב הקרבן לאדם חשוב (כמו מוחמד אל-גימיל שמת ב-31 ביולי 1996, לאחר שעונה קשות על-ידי אנשי חיל-הים הפלסטיני בכלא ג'נייד שבאזור שכם).

מוות במשמורת

עשרה בני אדם מתו בבתי הכלא והמעצר הפלסטיניים. חלק ממקרי המוות נגרמו, ככל הנראה, כתוצאה מעינויים. הרשות הפלסטינית סירבה להתייחס בפומבי לחלק מן המקרים וגם במקרים בהם נפתחה חקירה לא נמסר על תוצאותיה. בחלק מהמקרים נמסר על הענשת אנשי כוחות ביטחון שהורשעו בעבירות הקשורות למקרה, אך שמותיהם לא פורסמו. יוצא מכלל זה הינו המקרה של מחמוד ג'מיל (מס' 7 ברשימה שלהלן), לגביו נמסרו שמות האשמים אשר הועמדו לדין.

1. פריד האשם ג'רבע, תושב עזה, מת בכלא עזה ב-6 ביולי 1994. שר המשפטים הפלסטיני הודיע שג'רבע מת כתוצאה מהפעלת אלימות כנגדו. ארבעה שוטרים נעצרו, אך שוחררו מאוחר יותר.
2. סלמאן ג'לאיטה, תושב יריחו בן 40, מת בכלא יריחו ב-18 בינואר 1995. לדברי בני משפחתו הוא עונה קשות בידי אנשי הבטחון המסכל, ועל גופתו נמצאו סימני אלימות.
3. יוסף א-שעראווי, תושב עזה בן 21, נורה בראשו מתחמושת חיה במהלך חקירה, ב-26 במאי 1995. על-פי התובע הכללי הפלסטיני, חי'אלד אל-קידרה, מדובר בפליטת כדור, והשוטר שגרם למוות יועמד לדין. עד עתה לא הועמד איש לדין, ובקשה של "אמנסטי אינטרנשיונל" להבהרות בנושא טרם נענתה.
4. מוחמד עבד אל-מג'יד אל-עמור, תושב חי'אן יונס בן 50, הועבר ב-19.6.95 לבית-החולים שיפא ונפטר ב-21 ביוני 1995, לאחר שהיה עצור חודשיים בידי מנגנון הביטחון המסכל. לדברי בני משפחתו ניכרו על גופתו סימני כוויות. לגופה נערכה נתיחה פתולוגית והוקמה ועדת חקירה, אך תוצאות הנתיחה או החקירה, או כל מידע אחר, לא נמסרו עד עתה.
5. תאופיק א-סווארקה, תושב עזה בן 36, מת בכלא המרכזי בעזה ב-27 באוגוסט 1995. תחילה נמסר רשמית כי מת מהתקף לב, אך מאוחר יותר הוקמה ועדת חקירה. נמסר כי שני חוקרים הושעו מעבודתם. עד עתה לא הואשם איש בקשר למקרה זה, ככל הידוע לנו.
6. עזאם מוסלח, תושב עין יברוד, נעצר בידי מנגנון הביטחון המסכל ב-27.9.95 וב-29 לספטמבר 1995 ב-2:00 בבוקר קיבלה משפחתו את גופתו, לאחר שנערכה בה נתיחה פתולוגית. לדברי בני משפחתו היו על גופו של מוסלח סימני מכות. הרשויות הפלסטיניות מסרו כי שלושה קצינים הועמדו לדין. שניים מהם נדונו לשנה מאסר כל אחד והשלישי לשבע שנות מאסר. שמות הנדונים טרם פורסמו.

7. מחמוד אל-גימיל, תושב שכס בן 26, נפטר בבית-החולים הדסה בירושלים ב-31 ביולי 1996. אל-גימיל נעצר ב-18.12.95, ושמונה ימים מאוחר יותר הועבר לידי אנשי חיל הים הפלסטיני בכלא ג'נייד שבשכס. הוא עונה בידיהם קשות, הוכה בכבל חשמלי ובאלות וקיבל מכות חשמל.

יו"ר הר"פ הורה על חקירת הארוע. במקביל הקימה המועצה המהוקקת הפלסטינית ועדת חקירה משלה. תוצאות החקירות טרם פורסמו. שלושה חוקרים הועמדו לדין ונדונו ל-15 שנות מאסר כל אחד.

8. נאהד מוג'אהד דח'לאן, תושב עזה בן 24, נמצא גוסס ליד ביתו ב-7 באוגוסט, 1996, ונפטר בבית-חולים באותו יום. בשבוע שלפני מותו זימן אותו המודיעין הפלסטיני לחקירה מדי לילה. נמסר רשמית כי מתוצאות נתיחה פתולוגית שנערכה, עולה כי דח'לאן התאבד באמצעות חומר הדברה. לא עלה בידינו, או בידי משפחתו, לקבל את דו"ח הנתיחה.

9. ח'אלד עיסא אל-הבל, תושב הכפר ח'רבתא שבנפת ראמאללה, בן 60, מת בתחנת המשטר ברמאללה ב-11 באוגוסט 1996. יום לפני כן נעצר אל-הבל בעקבות מריבה בין שכנים. ב-13.8.96 נמסרה גופתו למשפחה. לדברי בני משפחתו ניכרו על הגופה סימני אלימות קשה. בהוראת התובע האזרחי של ראמאללה נערכה נתיחה פתולוגית. תוצאותיה לא נמסרו למשפחה עד היום. המשטרה הודיעה כי מדובר בהתאבדות, ולא ידוע לנו על מעצר או צעדים משפטיים אחרים בנוגע למקרה זה.

10. רשיד דאוד אל-פתיאני, נורה למוות ב-3 בדצמבר 1996 בכלא יריחו. אל-פתיאני נעצר ב-15.1.95 בידי מנגנון הביטחון המסכל. לטענת בני משפחתו הוא עונה קשות בתחילת מעצרו. לטענת רשויות הכלא נתגלע סכסוך בין אל-פתיאני לבין שוטר, אשר ירה בו 13 כדורים. השוטר הושעה מתפקידו, ונמסר רשמית כי יועמד לדין.

הזכות להליך הוגן - בית-המשפט לבטחון המדינה

הכל שווים לפני בתי המשפט ובתי הדין. כל אדם זכאי לכך, כי טעונו יישמע כיאות, בפומבי, בפני בית משפט מוסמך, בלתי תלוי וחסר פניות, שהוקם לפי החוק.

סעיף 14 (1), האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות

בית-המשפט לביטחון המדינה הוקם בפברואר 1995 על-פי צו נשיאותי שהוציא יאסר ערפאת. דיוני בית-משפט זה מתקיימים בעזה, יריחו, שכס וג'נין. החל באפריל 1995 מובאים בפניו אנשים שמואשמים בביצוע עבירות ביטחוניות.

ההליכים בבית-המשפט לביטחון המדינה אינם עומדים בסטנדרטים המינימליים למשפט הוגן שנקבעו על-ידי המשפט ההומניטרי הבינלאומי. בית-משפט זה מקיים את דיוניו בחשאי, ולעתים מזומנות באישון לילה; הדיונים נמשכים זמן קצר ביותר - לעתים דקות ספורות בלבד, ובמהלכן מוקרא כתב האישום, מתנהל המשפט וניתן פסק-דין וגזר-דין; הרשות הפלסטינית אינה מודיעה לנאשמים מראש על מועד משפטם ומקומו. אלה מובאים לרוב מתאיהם בחצות הלילה. גם משפחות הנאשמים אינן מקבלות הודעה על תוכן האישומים או על תאריך המשפט, ולרוב שומעות על קיום המשפט ותוצאותיו רק באמצעות כלי-התקשורת. הליכים אלה מלמדים כי מערכת המשפט הפלסטינית אינה נוהגת כראוי למערכת משפטית תקינה, ולא השכילה לשמור על עצמאות והעדר פניות.

עונש מוות

לכל אדם הזכות לחיים, לחירות ולביטחון אישי.
סעיף 3, ההכרזה העולמית בדבר זכויות האדם

באמצע 1995 החל בית המשפט לביטחון המדינה לפסוק גזרי דין-מוות על אנשים שהורשעו ברצח. זאת מבלי לכבד את ההליכים המבטיחים את זכויותיהם של אנשים הנדונים למוות.

ההליכים על-פיהם הורשעו נאשמים ונדונו למוות אינם עומדים בקריטריונים בינלאומיים מקובלים. לא ניתנה לנאשמים הזדמנות להגן על עצמם כיאות בבתי-המשפט, נשללה זכותם לייצוג משפטי הולם, ולא ניתן להם זמן מספיק להכין את הגנתם.

עד כה נדונו שבעה אנשים למוות בבית-המשפט לביטחון המדינה. הראשון בהם נדון ב-30 במאי 1995 ושלושת האחרונים, עד עתה, ב-15 בדצמבר 1996. ערפאת החליט לדחות את ביצועם של פסקי הדין הללו.

הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם ובצלם רואים בעונש מוות הפרה של זכות האדם הבסיסית ביותר - הזכות לחיים. אנו קוראים לרשות הפלסטינית ולישראל לבטל את עונש המוות.

חופש הביטוי

לכל אדם תהיה הזכות לחופש הביטוי; זכות זו תכלול את החופש לבקש, לקבל ולקנות ידיעות ורעיונות מכל סוג, ללא התחשבות בגבולות, אם בעל פה, אם בכתב, אם בדפוס, אם בצורות אמנות, או בכל אמצעים אחרים שיבחר בהם.

סעיף 19(2), האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות

על פי סעיף 2 בחוק העתונות הפלסטיני שקיבלה המועצה המחוקקת ב-1995:

העתונות והדפוס הם חופשיים. יתרה מזו - לכל פלסטיני חופש דעה וזכות מוחלטת להביע את דעתו באופן חופשי, אם בעל-פה, בכתב, בצילום או בציור, כאמצעים להבעת דעה ומסירת מידע.

במהלך 1996 הפרה הרשות הלאומית הפלסטינית באופן שיטתי את הזכות לחופש הביטוי. עיתונאים רבים נעצרו. מצלמות ופרטי ציוד אחרים ניזוקו או הושמדו.

מספר עיתונאים נסגרו בידי הרל"פ: במאס סגרה הרשות את השבועון "אל-איסתיקלאל", שהוצא לאור ברצועת עזה על-ידי הג'יהאד האיסלאמי. השבועון עדיין סגור. בספטמבר סגרה הרשות גם את השבועון המקומי "גינין" שיצא לאור באזור גינין, בטענה שעורכו ביקר את מדיניותה של עיריית גינין ואת האיגוד המקצועי המקומי. עורך העיתון, עימאד אבו זהרה, נחקר בתחנת המשטרה בגינין, והתובע המחוזי הורה לו בעל-פה לסגור את העיתון, כשהוא מסרב להוציא על-כך הוראה בכתב.

סמיר חמתו, כתב בעיתון "א-נהאר", נעצר בעזה ב-17 במארס 1996, ושחרר בספטמבר 1996. חמתו לא נחקר, ולא ננקטו נגדו כל צעדים משפטיים.

הגבלות שהוטלו על פעילות ארגוני זכויות אדם

ארגוני זכויות אדם הפועלים בשטחים שתחת שליטתה של הרל"פ עובדים באווירה של פחד. אווירה זו היא תוצאה ישירה של פעולות המכוונות נגד פעילי זכויות אדם בעלי הכרה בינלאומית, ושל התבטאויות של נציגים בכירים ברשות. אווירת פחד זו משפיעה גם על נכונותם של קרבנות הפרות זכויות האדם למסור את עדויותיהם לארגוני זכויות האדם, ועל נכונות העיתונות הפלסטינית לפרסם מידע אודות מצב זכויות האדם.

א. מעצר של פעילי זכויות אדם

מאז הקמתה ב-1994, עצרה הרשות ארבעה פעילי זכויות אדם מוכרים:

1. ראגי א-סוראני, מנהל המרכז הפלסטיני לזכויות האדם (עזה), ומנהלו לשעבר של מרכז עזה לחוק ולמשפט.

א-סוראני נעצר ב-14 בפברואר 1995 על-פי צו של ראש הרל"פ, יאסר ערפאת, והוחזק במעצר במשך 16 שעות. זאת בשל העובדה שהיה שותף לארגון ועידה בה עתידה היתה להמתח ביקורת על הקמת בית-המשפט לבטחון המדינה. א-סוראני שוחרר ולא ננקטו נגדו כל צעדים משפטיים.

2. באסם עיד, חוקר בתחום זכויות האדם (בעבר בבצלם וכיום כמנהל הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם).

במהלך עבודתו בארגון זכויות האדם הישראלי בצלם, כתב עיד דו"ח על הפרות זכויות האדם על-ידי מנגנון הביטחון המסכל, שכללו עינויים והתעללות בעצירים פלסטיניים. ב-2 בינואר 1996, בעקבות ביקורת שמתח על אי-נכונותו של ערפאת לאפשר למועמדים בבחירות למועצה המחוקקת ולראשות הרשות הפלסטינית גישה לטלוויזיה ולרדיו הפלסטיניים, נעצר עיד למשך 25 שעות. הוא שוחרר ולא ננקטו נגדו כל צעדים משפטיים.

3. ד"ר איאד סראגי, ראש הנציבות הפלסטינית לזכויות האזרח ומנהל המרכז לבריאות הנפש בעזה.

ד"ר סראגי נעצר שלוש פעמים בשנים 6-1995, בשל ביקורת שמתח על הפרות זכויות האדם על-ידי הרשות הפלסטינית. מעצרו האחרון בוצע בעילה של אחזקת סמים, אשר בוטלה מאוחר יותר. מעצר זה נמשך 17 יום. במהלך המעצר כתב סראגי מכתב, שהוברח מן הכלא, ובו פירט את ההתעללות בו בשעה שהיה עצור.

4. מוחמד דהמאן, מנהל סעיף ארגון א-דמיר בעזה.

דהמאן נעצר ב-12 באוגוסט 1996 על-ידי שירות הביטחון הפלסטיני (המוח'אבאראת), לאחר שקרא פומבית לפתיחת חקירה בנוגע לנסיבות התאבדותו של נאהד דח'ילאן (ר' לעיל). הוא הואשם בכך שהסית למהומות ועורר מחלוקת בעם, באמצעות פרסום מידע לא מדויק ומטעה. עניינו הועבר לבית-המשפט לבטחון המדינה. הוא הוחזק במעצר למשך 15 יום ושוחרר. כל ההאשמות נגדו בוטלו.

מעצרים אלה תרמו לאווירת פחד בקרב ארגוני זכויות האדם. כיום, נאלצים הפעילים להסס בטרם יתבטאו בנוגע להפרות זכויות האדם ברשות הפלסטינית. דו"חות המתארים את מצב זכויות האדם תחת הרשות הפלסטינית כמעט שאינם בנמצא, למרות העבודה השוטפת של איסוף עדויות על-ידי ארגונים שונים.

ב. העדר סיקור הוגן בעיתונות על מצב זכויות האדם

לאחר פרסום דו"ח של ארגון "אמנסטי אינטרנשיונל" בדצמבר 1996 על הרשות הפלסטינית, הקדישה העיתונות הפלסטינית את מרבית דיווחיה בעניין לכעסה של הרשות על הארגון, וכתבה בצמצום רב על הטענות החמורות שהועלו בדו"ח, ואשר נותרו ללא מענה. דו"חות ופרסומים אחרים של ארגוני זכויות אדם זוכים ביחס דומה, בעוד העיתונות הפלסטינית מפרסמת בהרחבה טענות כנגד הפרות זכויות האדם מצד השלטונות הישראליים.

ג. הגבלות אחרות על פעילות של ארגוני זכויות אדם

1. ארגוני זכויות אדם נתקלים בקשיים בעריכת ביקורים במתקני כליאה פלסטיניים. נציגי הארגונים מלווים תמיד בקצינים בעת הביקור, דבר המרתיע את העצירים מלהתלונן. הדבר יוצר את הרושם כי לרשויות יש מה להסתיר.

2. במהלך החודשים הראשונים שלאחר הקמת הרשות הלאומית הפלסטינית לא נתקלו ארגוני זכויות האדם בקשיים מיוחדים בעבודתם. אנשים שנעצרו באופן שרירותי מסיבות פוליטיות היו נכונים להתלונן נגד זרועות הביטחון השונות של הרשות, תוך פרסום שמותיהם ועדויותיהם. החל במחצית השניה של 1996, השתנה המצב באופן דרמטי: עצירים משוחררים אינם מוכנים עוד להתלונן נגד הרשות; אנשים שזכויותיהם הופרו מביעים חשש מפרסום שמותיהם על-ידי ארגוני זכויות האדם. אחד הקרבנות, סטודנט בן 24, שעונה במהלך מעצרו על-ידי הרשות, אמר כי הוא חושש שמעניו יתנקמו בו אם ידבר גלויות על שאירע לו, אפילו אם ישמרו ארגוני זכויות האדם על שמו בסודיות. קרבן אחר סירב לספק כל פרטים שהם על עינויו וכליאתו בשל חששו שהרשות תפגע בו שוב (על-פי עדויות שגבה באסם עיד).

כתוצאה מהאימה ההולכת וגוברת שמטילה הרשות הפלסטינית, קשה מאוד כיום לגבות עדויות, ואלה המוכנים למסור את עדותם חוששים לאפשר שימוש פומבי בשמם.

3. אין בנמצא ערוצי תקשורת בין הרשות הפלסטינית לבין קהילת זכויות האדם. הדבר מונע מן הארגונים לאמת את תוכן עדויותיהם של הקרבנות ולקבל גרסאות רשמיות לגבי מקרים ותופעות של הפרות זכויות אדם עליהם דיווחו קרבנות.

4. בראיון עם התובע הכללי חיאלד אל-קידרה שפורסם בעיתון אל-איאם ב-18 באוגוסט 1996, תחת הכותרת "מערכה שנפתחה נגד הרשות הפלסטינית בשם זכויות האדם" אמר אל-קידרה כי המערב תומך בארגוני זכויות האדם ממניעים הנובעים מן האינטרסים שלו. הוא הסביר כי פעילי זכויות האדם הם גיס חמישי. האשמות בבגידה, כמו זו, מהוות כשלעצמן צורה של הפחדה, הטומנת בחובה איום בהטרדה ובאלימות מצד תומכי הרשות וגופי הביטחון שלה. אין זו הדוגמא היחידה לעוינות מסוכנת שמגלה הרשות כלפי עבודתם של ארגוני זכויות אדם.

המלצות

1. יש להבטיח לעצירים גישה לעורכי-דין, קשר עם בני-משפחותיהם וזכות למשפט הוגן.
2. יש לנהל חקירה מקיפה, ציבורית ועצמאית בנוגע לתלונות על עינויים ולמקרי מוות במעצר.
3. על הרשות הלאומית הפלסטינית לפטר מעבודתם מפרי זכויות אדם שניצלו לרעה את סמכותם. יש להעמידם לדין על השימוש לרעה שעשו בסמכות, ואין להקנות להם כל חסינות מיוחדת.
4. יש לאפשר לארגוני זכויות אדם לפעול בחופשיות וללא מכשולים ולהפסיק את הטרדותיהם ומעצריהם של פעילי זכויות האדם.
5. יש להפסיק מיד את המעצרים השרירותיים המבוססים על השתייכות פוליטית ואת החזקתם של עצירים לתקופות ארוכות ללא הליכים משפטיים.
6. יש לבטל הליכים משפטיים התלויים ועומדים בבית-המשפט לביטחון המדינה, ולהבטיח שיפוט חסר-פניות ועצמאי בכל מקרה, כך שנאשמים יזכו למשפט הוגן העומד באמות-מידה בינלאומיות.
7. על המועצה המחוקקת לשמור על עצמאותה מול הרשות המבצעת, ולהבטיח כי נורמות בינלאומיות של זכויות אדם ישולבו בחקיקה הקיימת והעתידית.

